

Zaterdag 9 januari 2021

Een deel van de VS geeft niets meer om democratie

ROEL VERRYCKEN

Na de bestorming van het Capitool zijn de VS hun status als democratisch voorbeeld in de wereld kwijt, zegt de gezaghebbende historica Anne Applebaum. 'Dit was een poging tot staatsgreep.'

'Wat we zagen, was een manifeste uiting van het bedrieglijke, illusoire beeld van Donald Trump op de wereld zoals het leeft bij zijn supporters en op het internet. Een groep mensen die net als hij zijn gaan geloven dat de verkiezing van Joe Biden gestolen is, en dat ze daardoor het recht hebben de processen van de Amerikaanse overheid te torpederen.'

Zo keek de gereputeerde Amerikaans-Poolse historica Anne Applebaum vanuit haar woonplaats op het platteland in Polen naar wat zich afgelopen week afspeelde in Washington. 'Het was een heel gedesorganiseerde, chaotische en slecht aangestuurde coup d'état', zegt ze aan de telefoon. 'Die is uiteraard mislukt. Maar de mensen die het Capitool zijn binnengedrongen, hadden de intentie te verhinderen dat het Congres Biden zou erkennen als president.' Een poging tot staatsgreep dus. 'Zeker en vast. Ze willen een vreedzame machtsoverdracht voorkomen en verstoren met geweld. Dat zijn duidelijke politieke motieven.'

Er was nog een tweede overheersend motief, voegt ze eraan toe. De brute aanval op het gerespecteerde huis van de verkozenen van het volk was ook een vorm van theater. 'Ze waren daar ook om foto's van zichzelf te nemen en video's op sociale media te plaatsen. Deze mensen zien zich als acteurs in een drama dat op een of andere manier wordt geregisseerd door de president.'

De Amerikaans-Poolse Anne Applebaum.

In haar essays voor het gezaghebbende magazine *The Atlantic* fileert Applebaum al langer de leugenachtige retoriek, de gevaarlijke desinformatie, de obsessie voor loyaliteit en de cynische samenzweringen op het internet. En ze waarschuwt voor de gevolgen van het autoritaire karakter van Trump en zijn vele 'enablers', zoals we die deze week zagen. Voor de historica was met andere woorden niets van wat ze zag een verrassing. 'Uiteraard niet. We hadden een lange aanloop hiernaartoe. Trump heeft ze uitgenodigd en aangemoedigd, we wisten dat veel mensen naar Washington DC zouden komen. Het internet stond vol met aansporingen tot geweld. Het was een te verwachten voortzetting van wat al lang voor de verkiezingen bezig was.'

De 56-jarige Applebaum schreef eerder voor een rist gerenommeerde internationale publicaties, waaronder *The Washington Post*, *The Economist* en het conservatieve Britse blad *The Spectator*. Ze heeft een Pulitzerprijs op haar naam staan en doceerde over democratie aan meerdere topuniversiteiten. Ze begon haar carrière in Rusland en Oost-Europa en beschreef de wantoestanden van de communistische regimes in meerdere bekroonde boeken. Die rijke ervaring in totalitaire Oostbloklanden gaf haar een grote gevoeligheid voor propaganda, leugens en andere krachten die democratische principes ondermijnen.

Er is geen economisch trumpisme of een trumpistisch buitenlands beleid. Dat is allemaal verzonnen en cours de route.

De nu al iconische beelden van de bestorming van het Capitool, de raids van de schuimbekkende menigte, het vandalisme van een vereerd gebouw, de fascistische symbolen aan de voet van de beroemde koepel: ze hadden perfect de omslagfoto van haar recentste boek - '*De schemering van de democratie: over de verlokkingen van een autoritair systeem*' - kunnen zijn. Dat stond op het leeslijstje van Barack Obama met favorieten van 2020. Applebaum ontleedt er de origine van de aanvallen op de liberale democratie in Europa en in de VS. Dat doet ze niet als een analyserende outsider, maar vanuit haar leefwereld.

Applebaum, geboren in een Republikeinse familie in Washington, vertelt hoe ze haar vriendenkring en die van haar man - de Poolse ex-minister en huidig Europees Parlementslid Radoslaw Sikorski - in de jongste decennia zag uiteenspatten. Aan het einde van de Koude Oorlog was het echtpaar bevriend met de conservatieve intelligentsia in de VS en Europa, met topfiguren in de beleids wereld en de media. Zij hadden zich geroerd tegen de Sovjet-invloed, maar gaandeweg zag Applebaum velen van hen afslaan richting autoritair gedachtegoed en samenzweringen. Ze werden de waterdragers van de brexit, Trump en de ruk naar extreemrechts in Polen en Hongarije. Populisme kwam niet gewoon van onderuit, zag Applebaum, maar werd gedragen door een elite die op de achtergrond uit eigen carrièrebelangen de principes van weleer

Anne Applebaum (56)

Geboren in Washington DC. Historica en journaliste, vandaag bij *The Atlantic*, eerder bij onder meer *The Washington Post*, *The Economist* en *The Spectator*. Schreef drie boeken over het leven achter het IJzeren Gordijn. 'Goelag' (2004) kreeg een Pulitzer. Vorig jaar verscheen 'De schemering van de democratie: over de verlokkingen van een autoritair systeem'. Woont in Polen met haar man Radoslaw Sikorski, een Europees Parlementslid en oud-minister, en twee zonen.

liet wegglijden, en vaak zelfs tegen beter weten in voor radicaal-rechts koos. Ze was onder meer bevriend met Laura Ingraham, vandaag een cheerleader van Trump bij Fox News, waardoor ze lijnrecht tegenover elkaar staan.

Beschamend

Over de democratie in haar geboorteland maakte ze zich al grote zorgen, en dat is er de voorbije dagen niet op verbeterd. Anders dan de betogingen tegen de oorlog in Vietnam in de jaren 60 of de recente protesten tegen politiegeweld ging dit niet over pro of contra een bepaald beleid of een politieke beslissing, maar over de geldigheid van de democratie zelf, zegt ze. 'Het is beschamend. Trump gaf hen zelfs complimenten achteraf. Nadien zijn er nog altijd Congresleden die de feiten ontkennen. Een deel van een van onze twee grote politieke partijen is ingepalmd door deze cultus, want dat is wat het is. Geen democratische cultus, maar een autoritaire. Dat is een groot gevaar voor de democratie.'

'Dat betekent niet dat de democratie voorbij is. Uiteindelijk eindigde de noodlottige dag op de manier waarop het moest, met Biden die door het Congres als president bevestigd werd. Dat geeft enige hoop. Het is goed dat iedereen het erover eens was dat het proces moest worden voltrokken. Maar de gebeurtenissen toonden nog eens aan dat een deel van het land en een deel van de politieke klasse niet langer iets geeft om de democratie.'

Ik verwacht dat Trump verdwijnt. Maar zijn volgers en imitators zullen blijven proberen verkiezingen te winnen.

Applebaum zoomt uit en trekt conclusies over het signaal dat Amerika naar de rest van de wereld uitzendt. Het belang en de kracht daarvan, zowel naar vrienden als naar vijanden, kunnen niet overschat worden, vindt ze. Het grootste wapen van de VS was altijd de macht van het democratische voorbeeld. Na de Tweede Wereldoorlog en het communisme wilden landen zoals Amerika zijn, met zijn vrijheid, zijn welvaart en tweeënhalve eeuw van geweldloze machtsoverdrachten. Dat was volgens haar een belangrijke motor van de verspreiding van democratie over de wereld.

'Dat voorbeeld is zwaar beschadigd. Door de hele ambtsperiode van Trump, want hij heeft zich zo grotesk gedragen tegenover bondgenoten en zo kruiperig tegenover autocraten, maar nog meer door de culminatie daarvan deze week. Amerika's status als een gerespecteerde democratie en een gevierd politiek systeem is zeer zwaar beschadigd. Amerika zal minder invloedrijk zijn, het idee van democratie zal internationaal minder aanzien hebben. Veel hangt af van wat Biden doet. We weten dat het voor hem een prioriteit is de banden met andere democratieën weer aan te halen. Dat zal bijdragen aan een oplossing. Maar het is geen goede tijd voor de invloed en het prestige van Amerika.'

Het trumpisme moedigt mensen aan zich in een alternatieve realiteit te wanen waarin hun president en dus ook zichzelf altijd winnen.

Daarom oordeelt Applebaum dat niet de ouders de echte prijs zullen betalen voor de scènes in Washington. Wel de activisten en dissidenten in onvrije landen die streven naar meer democratie en

naar de VS kijken als een gidsend licht. ‘Democratie is een collectieve inspanning. Mensen hebben altijd naar democratie gestreefd door buitenlandse modellen te volgen, en de VS waren een belangrijk model en supporter, of het nu in Hongkong, in Oekraïne of in Rusland was. Niet alleen financieel, ook moreel en intellectueel.’

Achteloos

‘Als de VS het zo laten afweten, is dat slecht voor hen, het maakt hun taak moeilijker. Het maakt het makkelijker voor dictators om te verkondigen dat je met democratie alleen chaos krijgt, het maakt het makkelijker om mensen te ontmoedigen. Het bemoeilijkt het proces om Rusland, waar Vladimir Poetin zijn tegenstanders laat vergiften, of China, dat deze week de leiders van de democratische oppositie in Hongkong liet arresteren, in een rechtvaardiger maatschappij te veranderen. Als Amerika niet langer in democratie lijkt te geloven, hoe krijgt het die boodschap dan nog in het buitenland verkocht?’

Trump heeft veel van de Amerikaanse waarde ‘achteloos’ weggegooid, zegt Applebaum. Dat was helemaal geen deel van een ‘America First’-ideologie, want die is er nooit geweest, oordeelt ze. ‘Trumpisme is niet een of andere doctrine. Er is geen economisch trumpisme, of een trumpistisch buitenlandbeleid. Dat is allemaal verzonnen en cours de route en achteraf gerationaliseerd. In zijn eerste campagne gebruikte Trump veel populistische taal, zoals ‘*drain the swamp*’ [*leg het moeras droog*], maar dat heeft hij in 2020 grotendeels laten vallen. Niks daarvan heeft het tot beleid geschopt. In realiteit kwam zijn economisch beleid neer op rijke mensen helpen en regulering versoepelen voor bedrijven. Dat was geen klassiek populistisch beleid. Dat was allemaal fake.’

Wat trumpisme dan wel is? Het geloof in een alternatieve realiteit waarin Trump, een ‘superverspreider van desinformatie’, alleen maar wint. Of het nu over tarieven, een ontmoeting met *Kim Jong-Un* of het coronavirus gaat. Het was altijd Trump First. Dat heeft een psychologische aantrekkingskracht. ‘Het echt essentiële aan trumpisme is dat het mensen aanmoedigt zich in een alternatieve realiteit te wanen waarin hun president, en bijgevolg ook zichzelf, altijd winnen en nooit verliezen. Dat laat hen toe vervelende feiten, zoals de verkiezingsuitslag, te negeren. Net daarom is het zo’n bedreiging voor de democratie en de rechtsstaat.’

Dat de VS het zo laten afweten, maakt het voor dictators makkelijker te verkondigen dat je met democratie alleen chaos krijgt.

Die alternatieve realiteit was ‘on full display’ aan het Capitool bij de ‘losse conglomeratie’ van mensen die door complotten online zijn geradicaliseerd. ‘Heb je gezien hoe die mensen eruitzagen en wat ze zeiden? Het was een samenzweerderige groep die gelooft in allerlei vreemde theorieën en die volhoudt dat de verkiezing is gestolen, ondanks nul bewijs. Sommigen denken dat Trump Jezus is, anderen dat hij de wereld beschermt tegen een netwerk van kidnappers en pedofielen. Ze leven grotendeels in een alternatieve realiteit.’

Niet alleen een groot deel van het volk, ook vrijwel de hele top van de Republikeinse partij is Trump daarin gevolgd. Dat gebeurt niet noodzakelijk omdat ze het geloven, maar omdat ze weten dat ze er niet voor worden afgestraft en er dus wel bij kunnen varen.

Rechtszaken

De vraag is wat er gebeurt met de 'fantasie van eindeloze overwinningen' als Trump op 20 januari - of vroeger, als de roep om afzetting op iets uitdraait - het Witte Huis verlaat. Applebaum verwacht niet dat Trump zelf terugkeert in de politiek. 'Omdat hij tot over zijn oren in rechtszaken zal zitten en omdat een deel van zijn aantrekkingskracht weg zal zijn als hij uit het Witte Huis is. Ik vraag me af of hij het nog zal kunnen opbrengen om het land rond te trekken en massabijeenkomsten te houden. Ik verwacht dat hij verdwijnt.'

'Maar uiteraard blijven zijn volgers en imitators, en ze zullen blijven proberen verkiezingen te winnen. Dat zijn mensen die macht willen en dat zal hen drijven. En niet alleen in de VS. Trumpisme, of een versie daarvan, bestaat op veel plaatsen. De extreemrechtse groeperingen in heel Europa imiteren elkaar. AfD in Duitsland probeert ook alternatieve verhalen te creëren. Het verrassende voor Amerika met zijn traditie van rationele politiek was dat iemand met zulke verregerende gebreken toch tot president is verkozen.'

Kan de geest nog terug in de fles? 'Het zou veel helpen mocht de Republikeinse partij zich engageren om dit te herstellen. Het zou veel helpen mochten sociale media regels opgelegd krijgen, zodat het op zijn minst moeilijker wordt desinformatie te verspreiden. Het is zoals mensen terughalen uit een religieuze cultus, je moet manieren vinden om ze te bereiken. Daarvoor is een nationaal project nodig.'

Bron: <https://www.tijd.be/politiek-economie/internationaal/vs/een-deel-van-de-vs-geeft-niets-meer-om-democratie/10276270.html>

ANNE
APPLEBAUM

DE
SCHEMERING
VAN DE
DEMOCRATIE

Over de verlokkingen
van een autoritair systeem

ambo|anthos